



ทัศนคติ นโยบายของรัฐ การพัฒนาประชาธิปไตย
และนักศึกษากับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ก่อนที่จะศึกษาถึงทัศนคติของนักศึกษาต่อนโยบายเกี่ยวกับนักศึกษา และการพัฒนาประชาธิปไตยของรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ในบทนี้จะศึกษาถึงเรื่องเกี่ยวกับทัศนคติ นโยบายของรัฐ และการพัฒนาประชาธิปไตยเสียก่อน และจะได้ศึกษาถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาด้วยว่า ทำไมนักศึกษาจึงต้องการมีส่วนร่วมทางการเมือง เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานสำหรับการศึกษาต่อไป

ทัศนคติ

ก. ความหมายของทัศนคติ

ทัศนคติ เป็นเรื่องเกี่ยวกับจิตใจที่จะให้คุณค่ากับสิ่งหนึ่งสิ่งใด ในลักษณะยอมรับหรือปฏิเสธ ซึ่งเป็นเรื่องซับซ้อนทางจิต เรื่องหนึ่ง มีนักจิตวิทยาจำนวนมากให้นิยามของทัศนคติไว้อย่างต่าง ๆ เช่น

Allport^๑ ให้นิยามว่า ทัศนคติคือสภาวะทางจิตที่พร้อมจะคิดหรือทำชอบหรือเกลียดสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เกิดขึ้นโดยประสบการณ์ และมีอิทธิพลต่อการตอบสนองของแต่ละบุคคลที่มีต่อวัตถุหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

^๑ Jonathan L. Freedman, J. Merrill Carlsmith, and David O. Sears, Social Psychology (Englewood Cliffs, N.J. : Prentice - Hall, 1970), p. 246.

จากนิยามของ Allport จะเห็นความสัมพันธ์ระหว่าง ประสบการณ์จากการเรียนรู้ในอดีต ว่าเป็นตัวกำหนด ความพร้อมของบุคคลที่จะคิดหรือมีพฤติกรรมตอบสนองในทางสนับสนุนหรือต่อต้านสิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่งแนวนิยามนี้ก็สอดคล้องกับนิยามของ Fishbien^๑ และ Kendler^๒

นักจิตวิทยาอื่น ๆ ก็ให้นิยามของทัศนคติไว้อย่างคล้าย ๆ กันนี้ เช่น

Ernest R. Hilgard^๓ ให้นิยามว่าทัศนคติคือความรู้สึกครั้งแรกที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด แนวความคิดหรือพฤติกรรมในทางเข้าหาหรือหนีออกจาก และ เป็นความพร้อมที่จะตอบสนองในครั้งต่อ ๆ ไป ในทางที่เอนเอียงไปในลักษณะอย่าง เดิมเมื่อพบกับสิ่งนั้นอีก

เคโร สวานานท์ ให้นิยามว่า ทัศนคติคือความพร้อมที่บุคคลจะตอบสนองต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ซึ่งอาจจะวัดออกมาได้ในเชิงของความเข้ม ของการตอบสนองนั้น ๆ ว่าจะอ่อนหรือเข้มมากน้อยอย่างไร^๔

^๑ Martin Fishbien, ed., Attitude Theory and Measurement (New York : John Willey, 1967), p. 257.

^๒ Howard H. Kendler, Basic Psychology (Menlo Park, Cal. : W.A. Benjamin, 1974), p. 572.

^๓ Ernest R. Hilgard, Introduction to Psychology (New York : Harcourt, Brace, 1957), p. 214.

^๔ เคโร สวานานท์, จิตวิทยาทั่วไป (พระนคร : ป.พิศนาคะการพิมพ์, ๒๕๑๔), หน้า ๒๕๒.

สวัสดี สุคนธรังษี^๑ ให้นิยามว่า ทักษณคติคือความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อโลก และภาวะแวดล้อมที่ตนอาศัยอยู่ ทักษณคติเกิดจากการที่บุคคลมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น และสิ่งต่าง ๆ ในสังคม ชีวิตครอบครัว และการศึกษาในโรงเรียนช่วยพื้นฐานให้บุคคลสามารถกำหนดมาตรฐานไว้ในใจว่าจะปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ ในสังคมอย่างไร การประกอบอาชีพและประสบการณ์ในการทำงานมีส่วนเพิ่มเติมเสริมในการสร้างทัศนคติของบุคคลในระยะต่อมา ด้วยเหตุนี้ บุคคลที่มีถิ่นกำเนิด ฐานะทางครอบครัว ระดับการศึกษา ลักษณะการประกอบอาชีพ และการสมาคมต่างกัน จึงมีทัศนคติต่อโลกและสังคมไม่เหมือนกัน เมื่อมีทัศนคติต่างกัน ความคิดเห็นก็ต่างกันไปด้วย

สรุปแล้ว ทักษณคติคือ ความรู้สึกภายในของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันอาจเป็นบุคคล กลุ่ม สถาบัน แนวความคิด หรือสถานการณ์ ใดๆ ใดอย่างหนึ่งในการประเมินค่าว่าดีหรือไม่ดี เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ชอบหรือไม่ชอบ เป็นต้น

ข. ที่มาของทัศนคติ

ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์^๒ ให้ความเห็นว่า ทักษณคติเกิดจากความเชื่อ (beliefs) ค่านิยม (values) บุคลิกภาพ (personality) และความคิดเห็น (opinion) ใดๆ ใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่าง ได้รับความกระตุ้นจากสิ่งภายนอก จึงก่อให้เกิดเป็นทัศนคติ ซึ่งมีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมของบุคคล

^๑ สวัสดิ์ สุคนธรังษี, "อุดมการณ์และผู้นำสังคมไทย," รัฐสภาสาร ๒๒ (มีนาคม ๒๕๑๗) : ๑๑.

^๒ ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์, จิตวิทยาทางการเมือง (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดวงกมล, ๒๕๑๘), หน้า ๔ - ๑๘ และ ๒๒ - ๒๓.

เดโช สวานานนท์ ให้คำอธิบายว่า ทศนคติเกิดได้จากปัจจัยกำหนดเหล่านี้ คือ^๑

๑. การยอมรับปทัสฐานทางสังคม (acceptance of social norm)
ปทัสฐานทางสังคมเป็นปัจจัยที่เกิดจากการอบรมกล่อมเกลา (socialization) ทำให้
บุคคลในกลุ่มสังคมเดียวกันมีทศนคติคล้ายคลึงกัน เพราะมีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตใกล้เคียงกัน

๒. เกิดจากประสบการณ์

๓. เกิดจากความตระหนักหรือตื่นเต้นทางอารมณ์อย่างรุนแรง เนื่องจากมี

สิ่งเร้า

๔. เกิดจากความสนใจ

ถึงแม้ทศนคติจะเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ยาก^๒ แต่ก็เปลี่ยนแปลงได้ตาม
ความเปลี่ยนแปลงของค่านิยมของกลุ่ม สังคม หรือค่านิยมส่วนบุคคล รวมทั้งการเปลี่ยนแปลง
ของสิ่งที่ถูกประเมินค่า^๓

สรุปแล้วทศนคติคือความรู้สึกประเมินค่าสิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยอาศัยการเรียนรู้และ
ประสบการณ์ และแม้จะเปลี่ยนได้ยากแต่ก็เปลี่ยนแปลงได้ภายใต้การอบรมกล่อมเกลา
(socialization) ของครอบครัว การศึกษา กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ และประสบการณ์ใน
สังคม

^๑เดโช สวานานนท์, จิตวิทยาทั่วไป, หน้า ๒๕๕.

^๒Theodore M. Newcomb, et al., Social Psychology (New York :
Holt, Rinehart and Winston, 1965), p. 48.

^๓Milton J. Rosenberg and Carl I. Hovland, Attitude
Organization and Change (New Haven : Yale University Press, 1960),
p. 1.

นโยบายของรัฐบาล

มีผู้ให้ความหมายของ "นโยบายของรัฐบาล" ไว้เป็นจำนวนมาก ดังสามารถ
จำแนกได้ ๓ กลุ่ม คือ

ก. เป็นการพิจารณา นโยบายของรัฐบาล ในแง่ที่เป็น กิจกรรมหรือการกระทำของรัฐบาล ตัวอย่างนักวิชาการที่ให้คำนิยามในแง่นี้ เช่น

๑. James Anderson^๒ ให้นิยามว่า "นโยบายของรัฐบาลคือ การกระทำ
ของรัฐบาลเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง"

ในทัศนะของ Anderson นโยบายของรัฐบาลจึงต้องเกี่ยวข้องกับเรื่อง
๒ ประการ คือ ต้องเกี่ยวกับการตัดสินใจที่จะกระทำหรืองดเว้นการกระทำอย่างหนึ่งอย่าง
ใด และต้องมีการดำเนินการตามการตัดสินใจนั้น

๒. Thomas Dye^๓ ให้นิยามว่า "นโยบายของรัฐบาล เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้อง
กับว่ารัฐบาลจะต้องทำอะไร ด้วยเหตุผลใด และอะไรเป็นความแตกต่างที่รัฐบาลกระทำ
ขึ้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง นโยบายของรัฐบาลคืออะไรก็ตามที่รัฐบาลต่าง ๆ เลือกกระทำหรือไม่
กระทำ"

^๑ กุศลชน ธนาพงศ์พร, หลักการกำหนดนโยบายของรัฐบาล (พระนคร: โรงพิมพ์มหา
วิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๐), หน้า ๕๓ - ๕๔.

^๒ James E. Anderson, ed., Politics and Economic Policy
-Making (Reading, Mass. : Addison - Wesley, 1970), p. 1.

^๓ Thomas R. Dye, Understanding Public Policy (Englewood
Cliffs, N.J. : Prentice - Hall, 1972), p. 1.

๓. David Easton^๑ ให้คำนิยามว่า "นโยบายของรัฐคือการแจกแจงคุณค่าต่าง ๆ อย่างถูกต้องตามกฎหมายสำหรับสังคมเป็นส่วนรวม" ซึ่งองค์กรที่จะทำเช่นนั้นได้ก็คือ รัฐบาลและหน่วยราชการนั่นเอง

ข. เป็นการพิจารณาโยบายของรัฐ ในแง่ที่เป็นแนวทางเลือกทัศนใจของ รัฐบาล นักวิชาการในกลุ่มนี้ เช่น

๑. Lynton Caldwell^๒ ให้ความหมายว่า "นโยบายของรัฐได้แก่บรรดาการตัดสินใจอย่างสัมฤทธิ์ผลที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่รัฐบาลจะกระทำ ยินยอมอนุญาต หรือห้ามกระทำการ" ซึ่งการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายอาจแสดงออกได้ในหลายรูปแบบ เช่น คำแถลงการณ์ กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ ฯลฯ ซึ่งต่างก็มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนรู้และเข้าใจก่อนล่วงหน้า และในรายละเอียดของนโยบาย จะต้องบอกให้ประชาชนทราบว่าประชาชนจะต้องกระทำหรือเตรียมกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดก่อนนโยบายนั้น

๒. William Greenwood^๓ ให้ความหมายว่า "นโยบายหมายถึงการตัดสินใจขั้นต้นที่จะกำหนดแนวทางกว้าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางให้การปฏิบัติงานต่าง ๆ เป็นไปอย่างถูกต้องและบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้"

^๑David Easton, The Political System : An Inquiry into the State of Political Science (New York : Alfred A. Knopf, 1953), p. 19.

^๒Lynton K. Caldwell, Environment : A Challenge to Modern Society (New York : Doubleday & Co., 1970), p. 1.

^๓William T. Greenwood, Management and Organizational Behavior Theories : An Interdisciplinary Approach (Ohio : South - Western Publishing Co., 1965), p. 222.

ค. เป็นการพิจารณานโยบายของรัฐในแง่เป็นแนวทางหรือหนทางในการกระทำ
ของรัฐบาล ซึ่งอาจจะกำหนดขึ้นในรูปลักษณะใดก็ได้ เช่น หลักการ โครงการ แผนการ
 หรือรายการ เป็นต้น ผู้ให้คำนิยามตามความหมายดังนี้ เช่น

๑. Harold Lasswell และ Abraham Kaplan^๑ ให้คำนิยามว่า
 "นโยบายของรัฐหมายถึงแผนหรือโครงการที่ใดที่กำหนดขึ้น อันประกอบด้วยเป้าหมายปลายทาง
 คุณค่า และการปฏิบัติต่าง ๆ"

๒. ทินพันธุ นาคะตะ^๒ ให้คำนิยามว่า นโยบายของรัฐหมายถึง "โครง-
 การที่รัฐบาลบัญญัติขึ้นเป็นแนวทางสำหรับการปฏิบัติ ในการจัดสรรคุณค่าต่าง ๆ ให้แก่สังคม"
 จากคำนิยามนี้ ทินพันธุ ยังได้จำแนกลักษณะของคำนิยามนี้ออกได้เป็น ๒ ประการ คือ
 (๑) นโยบายของรัฐ คือแนวทางการปฏิบัติของรัฐ (๒) คือโครงการที่สำคัญ ๆ ซึ่งรัฐบาล
 จะต้องจัดให้มีขึ้น ด้วยการกำหนดเป้าหมายและวิธีปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งรวมถึง
 การปฏิบัติของสถาบันต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายของรัฐ และกระบวน-
 การทั้งหลายที่จะช่วยให้นโยบายของรัฐชอบด้วยกฎหมายด้วย

๓. กระทบทงธรรมชาติ^๓ ให้นิยามว่า "นโยบายคือ แนวทางที่แต่ละ
 ประเทศได้เลือกปฏิบัติเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดที่กำหนดไว้ อันเป็น
 วัตถุประสงค์ที่เชื่อว่า ถ้าทำได้สำเร็จจะเป็นผลดีต่อประเทศของตน โดยทั่วไปรัฐบาลจะ
 เลือกปฏิบัตินโยบายที่เสี่ยงภัยน้อยที่สุด ปฏิบัติง่ายที่สุด และเป็นประโยชน์ต่อชาติมากที่สุด

^๑ Harold D. Lasswell & Abraham Kaplan, Power and Society
 (New Haven : Yale University Press, 1970), p. 71.

^๒ ทินพันธุ นาคะตะ, "นโยบายการพัฒนาและวิชาการ," พัฒนบริหารศาสตร์
 ๑๓ (มกราคม ๒๕๑๖), ๑ : ๑๐๒.

^๓ กระทบทงธรรมชาติ, การเมืองระหว่างประเทศ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
 ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๖), หน้า ๗๕.

สำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนอาศัยคำนิยามในแง่มุมต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ให้คำจำกัดความว่า นโยบายของรัฐคือ "แนวทางกว้าง ๆ ซึ่งเป็นทางเลือกในการตัดสินใจของรัฐบาล โดยกำหนดเป็นค่าแสดงนโยบาย โครงการ แผนการ หรือหม่ายกำหนดการ เอาไว้ล่วงหน้า เพื่อชี้้นำการปฏิบัติของหน่วยราชการ เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่วางไว้"

จากคำนิยามนี้ การพิจารณาโยบายของรัฐจึงต้องศึกษาถึง

๑. เป้าหมาย วัตถุประสงค์ หรือเจตนารมณ์ในการกำหนดนโยบาย ซึ่งอาจเป็นประโยชน์กับประเทศหรือกับรัฐบาลก็ได้
๒. ส่วนนโยบายทั้งที่แสดงไว้ในรูปนโยบายหรือแผนงานอยู่ในที่อื่น ๆ เช่น มติคณะรัฐมนตรี โครงการ กฎหมาย หรือนโยบายในเรื่องใกล้เคียงกัน เป็นต้น
๓. พิจารณาถึงการกระทำของรัฐบาลและหน่วยราชการ ว่ามีโครงการหรือการปฏิบัติเพื่อบรรลุนโยบายหรือไม่ อย่างไร

การพัฒนาประชาธิปไตย

ก. การพัฒนาทางการเมือง

การพัฒนาประชาธิปไตย เป็นการพัฒนาทางการเมืองรูปแบบหนึ่งในทัศนะของนักรัฐศาสตร์บางคน ดังนั้นก่อนที่จะศึกษาถึงการพัฒนาประชาธิปไตย จึงจำเป็นต้องศึกษาถึงการพัฒนาทางการเมืองเสียก่อน ว่ามีความหมายและองค์ประกอบเช่นใดเสียก่อน

^๑ Lucian W. Pye, Aspect of Political Development (Boston : Little and Brown Co., 1966), pp. 33 - 45. and Samuel P. Huntington, "Political Development and Political Decay," in World Politics, XVII (April 1965), pp. 387 - 388.

คำจำกัดความหรือความหมายของคำว่า "การพัฒนาทางการเมือง" เป็นคำที่มีความหมายกว้างและแตกต่างกันในทัศนะของนักวิชาการทางรัฐศาสตร์ ดังจำแนกได้ดังนี้ เช่น

๑. แนวความคิดของ Pye และ Coleman

Pye ได้ให้คำจำกัดความของคำว่าพัฒนาทางการเมืองไว้ถึง ๑๐ ประการ^๑ คือ

ก) เป็นเรื่องของการจัดระเบียบทางการเมืองอันจำเป็นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ

ข) เป็นเรื่องของลักษณะการเมืองในสังคมอุตสาหกรรม

ค) เป็นการเปลี่ยนการเมืองให้ทันสมัยใหม่

ง) เป็นการดำเนินงานของรัฐบาล

จ) เป็นพัฒนาการทางการบริหารและระบบกฎหมาย

ฉ) เป็นการระดมประชาชนให้เข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

ช) เป็นการสร้างระบบประชาธิปไตย

ซ) เป็นการสร้างเสถียรภาพทางการเมืองและมีการเปลี่ยนแปลง

อย่างมีระเบียบ

ฅ) เป็นการระดมสรรพกำลังจากทรัพยากรของชาติ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ และการรวมอำนาจของรัฐ

ฉ) เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สลับซับซ้อนหลายด้าน

^๑ Lucian W. Pye, Ibid.

Pye และ Coleman ได้สรุปลักษณะที่สำคัญ ๓ ประการของการพัฒนาทาง
การเมืองคือ ความเสมอภาค (equality) ในระบบการเมือง ความสามารถ
(capacity) ของระบบการเมือง และความแตกต่างกัน (differentiation) ของ
หน่วยต่าง ๆ ในสังคม^๑ ซึ่งมีสาระสำคัญคือ

ก) ความเสมอภาค เมื่อมีการพัฒนาทางการเมืองจะเกิดความเท่า-
เทียมกันขึ้น ซึ่งอาจเป็นความเท่าเทียมกันของมวลชน ในการมีส่วนร่วมทางการเมืองตาม
ระบอบประชาธิปไตย หรือเป็นการระดมมวลชนเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบเผด็จ-
การก็ได้ นอกจากนี้ยังหมายถึงความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายด้วย

ข) ความสามารถ หมายถึงความสามารถของรัฐบาลและกลไกใน
ระบบการเมือง ที่จะสนองตอบความต้องการภายในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งความมี
ประสิทธิภาพของระบบการเมือง ดูได้จากการดำเนินงานของรัฐบาลและสถาบันการเมือง
ว่าสามารถแก้ความขัดแย้งในสังคม และผลักดันนโยบายของตนได้เพียงใด

ค) การมีความแตกต่างกันของหน่วยต่าง ๆ ในระบบการเมือง โดย
แต่ละหน่วยจะมีความสามารถเฉพาะด้าน (specialization) มากขึ้น ทั้งหน่วยงานของ
รัฐ เช่น มีการแบ่งแยกหน้าที่ระหว่างฝ่ายบริหาร และฝ่ายนิติบัญญัติ และหน่วยการเมือง
อื่น ๆ เช่น กลุ่มอาชีพ พรรคการเมือง ก็มีการแบ่งแยกมากขึ้นทั้งด้านโครงสร้างและหน้าที่

^๑ Ibid., pp. 45 - 48, and Jame S. Coleman, ed., Education and Political Development (Princeton : Princeton University Press, 1965), p. 15.

๒. แนวความคิดของ Almond และ Powell

Almond และ Powell^๑ ได้เสนอแนวความคิดไว้คล้ายคลึงกับ Pye และ Coleman ว่าการที่จะดูว่าระบบการเมืองใดพัฒนาไปมากน้อยแค่ไหน ให้ยึดหลัก ๓ ประการในการเปรียบเทียบ คือ

ก) การแบ่งแยกความแตกต่าง (differentiation) ในระบบ มีลักษณะเช่นเดียวกับแนวความคิดของ Pye

ข) การมีระบบย่อยที่มีอิสระ (sub - system autonomy) เช่นการมีพรรคการเมือง กลุ่มอิทธิพล และสื่อมวลชน ฯลฯ ซึ่งช่วยในการสร้างข้อเรียกร้องและข้อเสนอแนะทางการเมือง ตลอดจนศูนย์กลางของระบบการเมือง

ค) การทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองมีลักษณะยึดอยู่บนเหตุผล (secularization of Political Culture) มากกว่าการยึดอยู่บนความเชื่อถือที่มงายไรเหตุผล

๓. แนวความคิดของ Huntington

Huntington^๒ ได้ชี้ถึงความแตกต่างระหว่างการเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองให้ทันสมัย (political modernization) กับการพัฒนาทางการเมืองว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองให้ทันสมัย ต้องประกอบด้วยลักษณะดังนี้คือ

^๑ Gabriel Almond and G. Bingham Powell, Comparative Politecs : A Developmental Approach (Boston : Little Brown, 1966), pp. 299 - 300.

^๒ Samuel P. Huntington, Political Order in Changing Societies (New Haven : Yale University Press, 1968), pp. 34 - 39.

ก) มีการกำหนดอำนาจหน้าที่อย่างมีเหตุผล คือเปลี่ยนอำนาจทางการเมืองที่เกี่ยวกับประเพณี ศาสนา ตระกูล หรือเผ่าพันธุ์ มาเป็นอำนาจทางการเมืองระดับชาติ อันหนึ่งอันเดียวกัน และเป็นการปกครองโดยอาศัยระเบียบกฎหมาย

ข) มีการแบ่งแยกความแตกต่าง (differentiation) ของสถาบันและโครงสร้าง

ค) การมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมมีมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองให้ทันสมัย อาจจะนำไปสู่ความเสื่อมทางการเมือง (political decay) ได้ ถ้าไม่สามารถรักษาระเบียบของระบบการเมืองได้ ส่วนการพัฒนาทางการเมืองหมายถึง การสร้างสถาบันทางการเมืองที่มีความสามารถในการปรับตัว (adaptability) ซับซ้อน (complexity) และเป็นกลุ่มก้อน (coherence) พอที่จะสามารถควบคุมการขยายตัวของมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ได้ รวมทั้งมีอิสระและความสามารถ (autonomy) ที่จะส่งเสริมให้มีการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและเศรษฐกิจอย่างมีระเบียบด้วย

สรุปแล้ว Huntington มีความเห็นว่า การพัฒนาทางการเมือง คือ การที่ระบบการเมืองสามารถควบคุมการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไว้ได้อย่างมีระเบียบแบบแผน ซึ่งเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับโครงสร้างทางการเมือง และการปรับวัฒนธรรมทางการเมืองให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลง

นอกจากแนวความคิดที่กล่าวแล้ว ยังมีผู้ให้ความหมายของ "การพัฒนาทางการเมือง" อีกหลายคน เช่น Ward Rustow Emerson และ Eisenstadt เป็นต้น และจนถึงปัจจุบันก็ยังไม่ผู้ให้ข้อสรุปในเรื่องนี้ได้ จนกระทั่ง Huntington มี

สุจิต บุญยงการ, "นิสิตนักศึกษากับการพัฒนาทางการเมืองของไทย," วรรณไวทยาการ โดยคณะอนุกรรมการ โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย (พระนคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔), หน้า ๘.

ความเห็นที่แนวความคิดเรื่องการพัฒนาทางการเมือง เป็นทัศนคติทางวิชาการมากกว่าจะเป็นเครื่องมือในการศึกษาวิเคราะห์การเมืองอย่างจริงจัง^๑

ข. การพัฒนาประชาธิปไตย

สาเหตุสำคัญที่ทำให้มีมุมมองการพัฒนาทางการเมืองแตกต่างกันมากมาย ก็เนื่องมาจากความกำกวมที่ว่าพัฒนาการเมืองเป็นแนวความคิดที่อธิบายเหตุการณ์และการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง หรือเป็นการอธิบายถึงจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้เพื่อการพัฒนาไปสู่จุดนั้น^๒ หรือเป็นทั้งวิธีการและเป้าหมาย^๓

อย่างไรก็ตาม การให้ความหมายของคำว่า "การพัฒนาประชาธิปไตย" ทำได้ง่ายกว่าเพราะมีขอบเขตแคบกว่า "การพัฒนาทางการเมือง" เนื่องจากมีความหมายว่าเป็นการพัฒนาการเมือง ตามวิถีทางประชาธิปไตย ซึ่งเป็นวิธีพัฒนาการเมืองอย่างหนึ่งในหลายวิธี^๔

^๑ศุภย เทพ สุวรรณจินดา (แปล), "แนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง," การเมืองเปรียบเทียบปัญหาและแนวความคิด (กรุงเทพฯ: แผนกวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐), หน้า ๕๕ และ ๕๘.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖.

^๓มนุชญ์ วัฒนโกเมธ, "การพัฒนาเมืองไทย : การวิเคราะห์และแนวทางเลือกบางประการ," ใน ลัทธิการเมือง ชัยอนันต์ สมุทวณิช และคณะ (บรรณาธิการ), (พระนคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชจำกัด, ๒๕๑๔), หน้า ๒๗๓.

^๔เรื่องเดียวกัน, และ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (แปล), ลำดับขั้นของการพัฒนาทางการเมือง (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชจำกัด, ๒๕๑๖), หน้า ๔๖ - ๗๓ และ ๑๒๕ - ๓๐.

ในช่วงก่อน ผู้เขียนได้ศึกษาถึงการพัฒนากองเมืองไปแล้ว ดังนั้นก่อนที่จะพูดถึง การพัฒนาประชาธิปไตย ผู้เขียนจึงต้องศึกษาถึง "ประชาธิปไตย" เสียก่อน

นักรัฐศาสตร์จำนวนมากให้ความหมายของประชาธิปไตยไว้อย่างกว้างขวาง ว่าเป็นทั้งอุดมคติ รูปแบบการปกครอง และวิถีการดำรงชีวิต^๒ ซึ่งตั้งอยู่บนหลักการดังนี้คือ

๑. หลักเหตุผล นักประชาธิปไตยมีสมมุติฐานว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล และสามารถใช้เหตุผลแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ตนเผชิญอยู่ รวมถึงการพัฒนาความเป็นอยู่ของคน ให้เจริญก้าวหน้าไปเรื่อย ๆ

๒. หลักความยินยอม ต้องการให้บุคคลมีเสรีภาพ และเป็นตัวของตัวเอง ในการตัดสินใจ โดยใช้เหตุผลของตนและมีความรับผิดชอบในข้อตกลง อันเป็นความยินยอม ร่วมกัน

๓. หลักความเสมอภาค ประชาธิปไตยถือว่าบุคคลควรมีความเสมอภาค ในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ในด้านสิทธิพลเมือง ความเท่าเทียมตามกฎหมาย ความเท่าเทียมในศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ และในโอกาส

๔. หลักศีลธรรม เป็นผลจากสมมุติฐานที่ว่า มนุษย์เป็นผู้มีศีลธรรม คำนี้ถึงประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าความเห็นแก่ตัว

^๑ จรรยา สุภาพ, ระบบการเมืองเปรียบเทียบ (ประชาธิปไตย: เผด็จการ) และหลักวิเคราะห์การเมืองแผนใหม่ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชจำกัด, ๒๕๑๘), หน้า ๓ - ๕. กระทบด ทองธรรมชาติ, การเมืองและประชาธิปไตยของไทย (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล, ๒๕๑๘), หน้า ๒๗๐ - ๓๐๖. และชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิชเชศ, ๒๕๑๘), หน้า ๕ - ๒๐ และ ๒๒ - ๒๔.

^๒ จรรยา สุภาพ, ระบบการเมืองเปรียบเทียบ (ประชาธิปไตย: เผด็จการ) และหลักวิเคราะห์การเมืองแผนใหม่, หน้า ๗ - ๒๗.

๕. หลักความสามารถในการพัฒนาตนเอง ถือว่ามนุษย์มีสติปัญญาและความ
 รับผิดชอบ ทำให้สามารถพัฒนาตนเองทั้งในด้านวัตถุและจิตใจ ทำให้ไม่ปรารถนาการใช้
 กำลังและการดมดางควยความรุนแรง แต่จะใช้การพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป

๖. หลักการปกครองตนเอง ถือว่าการปกครองที่ดีที่สุดคือการปกครอง
 ตนเอง โดยอาศัยหลักการปกครองควยเสียงข้างมาก หรือการปกครองโดยหลักความยินยอม
 คือ หมายความว่าประชาชนมีโอกาสแสดงควปรารถนาและติดตามผลการปฏิบัติของรัฐบาล
 ที่ตนแสดงควยอมรับ รวมทั้งต้องมีเสรีภาพในการแสดงควยินยอมควย

๗. หลักเสรีภาพ ถือว่าบุคคลที่มีเสรีจะพัฒนาตนเองได้มาก เสรีภาพส่วน
 บุคคลจึง เป็นสิ่งจำเป็น แต่เสรีภาพก็จะต้องประกอบควยควยอมรับผิดชอบและความยับยั้งใจ
 เพื่อจะไม่ก้าวกายเสรีภาพของผู้อื่น และเพื่อให้รัฐบาลสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมี
 ประสิทธิภาพ

เมื่อได้ทำความเข้าใจถึงองค์ประกอบของการพัฒนาการเมือง และหลักการของ
 ประชาธิปไตยไปแล้ว จึงไม่เป็นการยากที่จะพิจารณาถึงองค์ประกอบของการพัฒนาการเมือง
 แบบประชาธิปไตย ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าวได้แก่อะไรต่อไปนี้ คือ

๑. การพัฒนาระบกกฏหมาย เช่น รัฐธรรมนูญจะต้องกำหนดหลักเกณฑ์
 สำคัญ ๆ ในการปกครองเกี่ยวกับการแบ่งแยกอำนาจหน้าที่ และความสัมพันธ์ของสถาบัน
 ต่าง ๆ และเกี่ยวกับการป้องกันสิทธิขั้นมูลฐานของบุคคล รวมทั้งการประกันควมเสมอภาค
 ของบุคคลภายใต้กฏหมายควย

๑ ทินพันธุ์ นาคะตะ, "ประชาธิปไตย : ความหมายปัจจัยเอื้ออำนวย และการ
 สร้างจิตใจ," ใน จิระ บุญมาก วีรชนเพื่อประชาธิปไตย เมื่อ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖,
 สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อมรรการพิมพ์, ๒๕๑๗), หน้า ๕๔ -
 ๕๖.

๒. การสร้างชาติ เป็นเรื่องของการมีความสามารถในการรักษาความสงบเรียบร้อย การสามารถระดมทรัพยากรมาเพื่อผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวม และการมีความสามารถที่จะปฏิบัติตามข้อผูกพันระหว่างประเทศได้ ความสามารถนี้จะเกิดขึ้นได้ โดยการปลูกฝังความรักชาติและหน้าที่พลเมือง การสร้างความเห็นชอบร่วมกันระหว่างผู้นำกับมวลชนในส่วนต่าง ๆ ของสังคม รวมทั้งการสร้างสถาบันต่าง ๆ ของรัฐ เพื่อนำสิ่งเหล่านี้มาเป็นนโยบายและโครงการต่าง ๆ ของชาติ

๓. ความสามารถของรัฐบาล รัฐบาลจะต้องมีความสามารถในการจัดระเบียบภายในสังคม ในการระดมทรัพยากรมาใช้เพื่อส่วนรวมในการกระจายทรัพยากรไปสู่ส่วนต่าง ๆ ของสังคม และสนองตอบความต้องการของสังคมที่เพิ่มขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ

๔. การพัฒนาสถาบันทางการเมือง จะต้องมีการพัฒนาสถาบันทางการเมืองให้มีความแตกต่างกันของหน่วยในระบบ (differentiation) และให้มี Institutionalization เพื่อให้สามารถรับความเปลี่ยนแปลงและความเคลื่อนไหวทางสังคมได้ มิฉะนั้นจะเกิดความเสื่อมทางการเมือง สถาบันทางการเมืองที่สำคัญ ๆ เช่น รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล เทศบาล ระบบการเลือกตั้ง พรรคการเมือง และกลุ่มอิทธิพลที่หลากหลายจะต้องได้รับการพัฒนาขึ้น

๕. การพัฒนาทางการบริหาร ระบบบริหารจะต้องเป็นสถาบันที่มีหน้าที่ในการรักษากฎหมายและความสงบเรียบร้อยของสังคม และเป็นสถาบันที่นำนโยบายของรัฐบาลไปปฏิบัติให้บรรลุผล โดยวางตนเป็นกลางทางการเมือง แต่ก็ต้องไม่ให้ระบบบริหารมีอำนาจมากเกินไป จนประชาชนควบคุมได้ยาก โดยจะต้องส่งเสริมระบบการปกครองตนเองและส่งเสริมให้มีกลุ่มผลประโยชน์และพรรคการเมือง เพื่อถ่วงอำนาจของระบบราชการ และจะต้องปลูกฝังให้ข้าราชการมีความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อประชาชน

๖. การพัฒนาทางเศรษฐกิจ จะต้องมีการพัฒนาเศรษฐกิจ และมีกระจายรายได้ที่ดี หากสังคมมีคนส่วนใหญ่อยากจนจะเป็นอุปสรรคต่อระบอบประชาธิปไตย เพราะไม่มีเวลาสนใจและมีส่วนร่วมทางการเมือง

๗. ความเจริญทางสังคม ความสำเร็จของระบอบประชาธิปไตย จำต้องอาศัยความเจริญทางสังคม ในด้านการศึกษา การขยายตัวของเมือง ความเจริญของสื่อสารมวลชน รวมทั้งการรวมกลุ่มผลประโยชน์เพื่อมีส่วนร่วมทางการเมือง นอกจากนี้สถาบันต่าง ๆ ในสังคมจะต้องมีการแบ่งแยกหน้าที่กันทำ เพื่อก่อให้เกิดความชำนาญเฉพาะด้าน และช่วยให้เกิดความ เป็นอิสระต่อกัน ทำให้อำนาจไม่ไปรวมอยู่ที่แห่งหนึ่งแห่งใดโดยเฉพาะ

๘. การมีความเคลื่อนไหวทางสังคมและการมีส่วนร่วมทางการเมือง จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ชีวิตแบบเดิมของประชาชนส่วนใหญ่ เช่นความเชื่อในพรหมลิขิต บุญญาบารมีของผู้นำ และการไม่ชอบรวมกลุ่ม ไปสู่การดำรงชีวิตแบบมีเหตุผล และสำนึกในสิทธิแห่งความเป็นพลเมืองของตน นอกจากนี้ ประชาชนจะต้องมีความสนใจและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง เช่น ออกเสียงเลือกตั้ง พยายามมีส่วนร่วมในการตัดสินใจปัญหาของสังคม โดยติดตามความเคลื่อนไหวและเสนอแนะการแก้ไขปัญหามาให้แก่รัฐบาล

๙. การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ระบอบประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อคนส่วนมาก ทั้งที่เป็นฝ่ายปกครองและฝ่ายผู้ใต้ปกครองมีจิตใจเป็นประชาธิปไตย^๑ คือ

- ก) สนับสนุนหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย
- ข) ยึดมั่นในความสำคัญและศักดิ์ศรีของบุคคล เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น และเชื่อมั่นในความเสมอภาคของบุคคล
- ค) เคารพกติกาประชาธิปไตย คือการตัดสินใจปัญหาด้วยเสียงข้างมาก และคุ้มครองสิทธิของฝ่ายที่มีเสียงข้างน้อย
- ง) สนใจในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕ - ๖๑.

- จ) สำนึกในหน้าที่พลเมือง และมีความเชื่อมั่นในตนเอง
- ฉ) มองโลกในแง่ดี มีความไว้วางใจผู้อื่น และมีความเชื่อมั่นในตัวเจ้าหน้าที่หรือสถาบันของทางราชการ
- ช) ต้องรู้จักพิจารณาอย่างมีเหตุผลและในทางสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต่อการใช้อำนาจหน้าที่และการปฏิบัติงานของทางราชการ
- ซ) ต้องไม่มีจิตใจแบบเผด็จการ คือมอบความรับผิดชอบในทุกอย่างทุกอย่างไว้ที่ผู้นำ การชอบใช้อำนาจเด็ดขาด การอนนอมยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจ การนิยมระบบเจ้าขุนมูลนาย การไม่ยอมรับความเสมอภาคของบุคคล การไม่ยอมรับความแตกต่างของผู้อื่นในการใช้สิทธิเสรีภาพของเขา และการยึดมั่นในค่านิยมและความเคยชินเก่า ๆ อย่างไม่มีเหตุผล

วัฒนธรรมทางการเมือง เป็นสิ่งที่ถ่ายทอดโดยครอบครัว สถานศึกษา กลุ่มเพื่อน สถานที่ทำงาน สื่อมวลชน และระบบการปกครองของสังคมนั้น การสร้างวัฒนธรรมแบบประชาธิปไตยจึงต้องปรับปรุงหน่วยแห่งการอบรมกล่อมเกลาคั่งกล่าว และต้องใช้เวลาในการขัดเกลาระชาชนอีกไม่น้อยควย

การพัฒนาประชาธิปไตยทำได้ใน ๒ ลักษณะ คือ เกิดจากวิวัฒนาการที่ประชาชนเริ่มตระหนักถึงคุณค่าของประชาธิปไตย แล้วสร้างสรรค์ขึ้น ประชาธิปไตยในแบบนี้มักจะมี ความมั่นคงกว่าอีกแบบหนึ่งที่เป็น การเปลี่ยนแปลงจากเบื่องบนโดยความคิดของผู้นำ สำหรับประเทศไทยการพัฒนาประชาธิปไตยมักจะมีมาจากเบื่องบน เช่นการปฏิวัติของคณะราษฎร

^๑ Robert E. Lane, Political Life (New York : The Free Press, 1969), pp. 187 - 189.

โดยประชาชนเป็นฝ่ายเฝ้าดูและไม่ค่อยได้มีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งอาจเกิดจากความไม่เข้าใจในประชาธิปไตย หรือความกลัวเพราะผู้นำไม่เปิดโอกาสให้อย่างแท้จริงก็ได้

สรุปแล้ว การพัฒนาประชาธิปไตยจะต้องมีการพัฒนาสิ่งที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ทั้ง ๘ ประการ จึงเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลา โดยไม่อาจกำหนดได้ว่าเมื่อใดสังคมจะบรรลุถึงสถานะที่พัฒนาประชาธิปไตยได้เต็มที่แล้ว

นักศึกษากับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ก. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา

นักศึกษา เป็นกลุ่มชนที่มีบทบาททางการเมืองสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งมีกลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์ย่อยกลุ่ม และกลุ่มที่เข้มแข็งก็ยากที่จะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในสังคม เนื่องจากเป็นผู้กุมผลประโยชน์อยู่แล้ว มีเพียงนักศึกษาเท่านั้นที่มีการรวมกลุ่มกันในสถานศึกษา และเป็นผู้มีความกระตือรือร้นทางการเมือง โดยปราศจากความผูกพันในผลประโยชน์ส่วนตัว การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา จึงมีลักษณะตรงไปตรงมาในสิ่งที่นักศึกษาเห็นว่าถูกต้องชอบธรรม ซึ่งอาจจะขัดกับผลประโยชน์ของผู้กุมอำนาจทางเศรษฐกิจ สังคม หรือแม้แต่วิชาการก็ได้

จากประสบการณ์ในหลายประเทศพบว่า นักศึกษามักจะมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะ ทำหายหรือต่อต้านรัฐบาล ทั้งนี้เพื่อแสวงหา "สิ่งที่ดีกว่า" ตามที่ตนได้ทราบจากการศึกษา การทำหายหรือต่อต้านรัฐบาลกระทำได้ในหลายลักษณะ ตั้งแต่การ

ชัยอนันต์ สมุทวณิช, "จริงหรือไม่ที่ว่าคนไทยไม่สนใจการเมือง," และ ปราโมทย์ นาครทรรพ, "อนาคตของประชาธิปไตยในประเทศไทย," ใน จิระ บุญมาก วีรชนเพื่อประชาธิปไตย เมื่อ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖, หน้า ๑๘, ๑๐๒-๑๐๓, ๑๐๖, ๑๐๘ และ ๑๑๐.

ต่อต้านอย่างสงบ ไปจนถึงการเข้าร่วมในการใช้อาวุธ เพื่อปฏิวัติล้มล้างรัฐบาลและระบอบการปกครองเดิม ตัวอย่างการมีส่วนร่วมทางการเมืองครั้งสำคัญของนักศึกษาในประเทศต่าง ๆ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการปฏิวัติเมื่อปี ๑๘๔๘ ในเยอรมันและออสเตรีย โดยการเร่งเร้าให้มีการโค่นล้มระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช ในรัสเซีย สมัยซาร์นิโคลาสที่ ๒ นักศึกษาได้โหมกระพือการปฏิวัติ และโซมาทวิทยาส์เป็นศูนย์กลางของการปฏิวัติ^๒ นอกจากนี้ในหลายประเทศ นักศึกษายังเป็นผู้นำหรือมีส่วนร่วมในการกบฏเอกราช เช่น ในสมัยจักรวรรดิจีน นักศึกษาได้มีส่วนในการล้มล้างราชวงศ์แมนจูในปี ๑๙๑๑ และผลักดันประเทศจีนไปสู่ความเป็นเอกราชที่สมบูรณ์และความทันสมัย^๓ ในประเทศเอเชียและอาฟริกาอีกหลายประเทศ นักศึกษาได้เป็นผู้นำในการสลัดแอกแห่งความเป็นอาณานิคมทิ้ง สำหรับบทบาทในการต่อต้านรัฐบาลนั้น นักศึกษาได้เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในหลายประเทศ เช่น การโค่นล้มเปโรง (Peron) ในอาร์เจนตินา เมื่อ ๑๙๕๕ การประสบความสำเร็จในการต่อต้านโงคินเคียมในเวียดนาม เมื่อ ๑๙๖๓ การกบฏจลาจลต่อต้านสนธิสัญญาเกี่ยวกับความมั่นคงระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐ ในญี่ปุ่นในปี ๑๙๖๐ การต่อต้านซุการ์โนในอินโดนีเซียในปี ๑๙๖๖ การโค่นล้มอายุบขาน ในปากีสถานเมื่อ ๑๙๖๕ และการเคลื่อนไหวครั้งใหญ่เพื่อเรียกร้องเอกราชในเซโกสโลวะเกีย ในปี ๑๙๖๘ เป็นต้น

^๑ Seymour M. Lipset, "Introduction : Student and Politics in Comparative Perspective," in Student in Revolt ed. by Seymour M. Lipset and Philip G. Altbach (Boston : Beacon Press, 1969), pp.15-17.

^๒ V.I.Lenin, "The Revolutionary Movement Among the Student Youth in Tsarist Russia," in Lenin On Youth (Moscow : Progress Publishers, 1970), pp. 65 - 116.

^๓ เทอค ชงชรรม และ วรณา พรประเสริฐ (แปล), นักศึกษาจีน : แนวหน้าขบวนการปฏิวัติสังคม (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เจริญวิทยการพิมพ์, ๒๕๑๘).

ข. แรงจูงใจที่ให้นักศึกษาต้องการมีส่วนร่วมทางการเมือง

จากประสบการณ์ในประวัติศาสตร์ พบว่านักศึกษาเป็นกลุ่มคนที่มีบทบาททางการเมืองสูงในหลายประเทศ ดังนั้นจึงน่าจะไค้ศึกษาทำความเข้าใจว่า อะไรเป็นแรงจูงใจที่ให้นักศึกษาต้องการมีส่วนร่วมทางการเมือง

จากการศึกษาพบว่า สาเหตุหรือแรงจูงใจดังกล่าวมีดังต่อไปนี้คือ

๑. ความมีฐานะดี นักศึกษาส่วนใหญ่มาจากครอบครัวชั้นกลาง ทั้งนี้เนื่องจากระบบการศึกษาที่ต้องใช้เวลาและค่าใช้จ่ายในการศึกษาสูง ทำให้ชนชั้นต่ำไม่อาจศึกษาเล่าเรียนไค้ในระดับสูง ดังจะเห็นไค้จากตัวอย่างการสำรวจของ ดร.สุจิต บุญบงการ พบว่าในปี ๒๕๑๐ มีนักศึกษาธรรมศาสตร์และจุฬาฯ ที่มาจากครอบครัวชาวนาเป็นอัตราส่วนเพียงร้อยละ ๖.๗ และ ๔.๘ ของนักศึกษาในแต่ละสถาบัน ตามลำดับ^๑ และต่อมาเมื่อปี ๒๕๑๗ ปรากฏว่านักศึกษาทั้งประเทศมาจากครอบครัวเกษตรเพียงร้อยละ ๖ ครอบครัวข้าราชการร้อยละ ๒๑ ครอบครัวที่มีกิจการส่วนตัวร้อยละ ๕๓ และครอบครัวรับจ้างอื่กร้อยละ ๑๓^๒ และจากการศึกษานิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยของ สวัสดิ์ สงสัมพันธ์ เมื่อปี ๒๕๑๘ พบว่านิสิตรัฐศาสตร์มาจากครอบครัวชนชั้นต่ำร้อยละ ๑๔.๓ และนิสิตวิทยาศาสตร์มาจากครอบครัวชนชั้นต่ำเพียงร้อยละ ๑๐.๘^๓

^๑สุจิต บุญบงการ, "นิสิตนักศึกษากับการพัฒนาทางการเมืองของไทย," ใน วรรณไวทยากร, หน้า ๒๔ - ๒๕.

^๒สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, รายงานการวิจัยเรื่องระบบอุดมศึกษาไทย, หน้า ๑๒๔ - ๑๒๕.

^๓สวัสดิ์ สงสัมพันธ์, "นิสิตนักศึกษากับวัฒนธรรมการเมืองประชาธิปไตย," วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘, หน้า ๘๒.

การที่นักศึกษาส่วนใหญ่มาจากครอบครัวชั้นกลาง ทำให้นักศึกษาเป็นผู้สนใจทางการเมือง ตามธรรมชาติของชนชั้นกลางที่เป็นกลุ่มที่สนใจในการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากที่สุด เนื่องจากฐานะของชนชั้นกลางไม่มั่นคงพอที่จะนั่งนอนใจต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองได้ เพราะการนิ่งเฉยอาจทำให้ฐานะของตนตกต่ำลง จึงจำต้องดิ้นรนเพื่อเลื่อนฐานะให้สูงขึ้น หรืออย่างน้อยก็ต้องรักษาฐานะเดิมของตนไว้ นอกจากนี้ ชนชั้นกลางยังมีความรู้และเวลาพอที่จะสนใจกับการเมืองได้ด้วย

อย่างไรก็ตาม ความสนใจมีส่วนร่วมทางการเมืองของชนชั้นที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ก็ไม่จำเป็นต้องเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยเสมอไป อย่างที่ทัศนะของ Lipset^๒ เพราะปรากฏว่าผู้ที่สนับสนุนระบอบเผด็จการรุนแรงก็เป็นคนที่มีฐานะคืออยู่มากเช่นกัน^๓ แมแต่ผู้ที่เข้าร่วมการปฏิวัติกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยอย่างจริงจังส่วนมากจะมีฐานะยากไร้ แต่มักจะเป็นชนชั้นกลางค่อนข้างต่ำ (ชาวนากลาง) หรือผู้มีความกระตือรือร้นสูงในการประกอบอาชีพ ดังนั้นจึงสรุปได้แต่เพียงว่า การเป็นชนชั้นกลางทำให้มีความต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองเท่านั้น แต่ไม่อาจจำแนกได้ว่าจะมีส่วนร่วมตามระบอบประชาธิปไตยหรือไม่

^๑สำนักงานสารนิเทศ กองบัญชาการทหารสูงสุด, รายงานโครงการสำรวจความคิดเห็นของประชาชน ๒๕๒๑ (ม.ป.ท. ๒๕๒๒), ๑ : ๔๐ - ๔๑.

^๒Lipset, Political Man (London : Mercury Books, 1963), p. 31.

^๓ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์ กับการเมืองไทย, หน้า ๖๘ - ๗๐.

^๔กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน, สรุปสาระสำคัญของกบฏไล่ศึก ภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (กรุงเทพฯ: แผนกการพิมพ์ กรมการทหารสื่อสาร, ๒๕๑๘), หน้า ๑ - ๖ และ ๗ - ๗.

๒. การรับความคิดจากต่างชาติ ระบบการติดต่อสื่อสาร

(communication) เป็นหนทางที่ทำให้บุคคลได้รับข้อมูลใหม่ ๆ และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการเมือง โดยการปรับหรือเปลี่ยนวัฒนธรรมดั้งเดิม แล้วหันไปรับแบบอย่างของวัฒนธรรมใหม่หรือที่คนคิดว่าเป็นสากล (world culture) เช่นการให้รัฐบาลปกครองประเทศโดยความชอบธรรมตามกฎหมาย เป็นต้น การเลียนแบบดังกล่าวจะเกิดขึ้นมากในสังคมที่ไม่ใช่คอมมิวนิสต์^๑ สำหรับนักศึกษาไทย เป็นผู้ติดตามข่าวสารสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป็นผู้อ่านวารสารภาษาต่างประเทศมากที่สุด จึงรอบรู้ในกิจการสาธารณะ มีความกระตือรือร้น และได้รับแนวความคิดทางการเมืองจากต่างประเทศด้วย^๒

๓. อิทธิพลของการศึกษา นักศึกษาเป็นกลุ่มคนที่มีการศึกษาสูง ซึ่งคนที่มีการศึกษาสูงมีแนวโน้มที่จะเป็นผู้กระตือรือร้น และต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูง^๓ สำหรับประเทศไทย สำนักงานสารนิเทศได้ทำการวิจัย พบว่าผู้ที่ขาดการศึกษาจะไม่มีวามสนใจทางการเมือง ตรงข้ามกับนักศึกษา หรือนักเรียนระดับสูงกว่ามัธยมศึกษาปีที่ ๓ ขึ้นไป

^๑Jame N. Mosel, "Communication Patterns and Political Socialization in Transitional Thailand," in Communication and Political Development ed. by Lucian W. Pye (Princeton : Princeton University Press, 1972), p. 288.

^๒Lucian W. Pye, "Introduction," in Aspect of Political Development., p. 19.

^๓Mosel, "Communication....," p. 198.

^๔Lester W. Milbrath, Political Participation : How and Why Do People Get Involved in Politics (Chicago : Rand McNally & Company, 1966), pp. 54, 97, 122-123, 132.

ที่มีความสนใจและต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูง^๑ และหากจะพิจารณาให้ลึกซึ้งลงไป อีกถึงอิทธิพลของการศึกษา ก็จำเป็นจะต้องพิจารณาดังเนื้อหาของการศึกษาด้วย จากการ วิจัยของ ทินพันธุ์ นาคะตะ โคพบว่า นักศึกษาไทยที่มีการศึกษาสูงขึ้นจะมีความต้องการมี ส่วนรวมทางการเมืองเพิ่มขึ้นจริง แต่ก็มีลักษณะอำนาจนิยมมากขึ้น หรือนัยหนึ่งมีความเป็น ประชาธิปไตยน้อยลงด้วย^๒ เท่าที่ว่าการศึกษาของไทยสร้างนักศึกษาที่ต้องการมีส่วนร่วม ทางการเมืองในลักษณะอำนาจนิยม ต่างจากที่ Lipset ศึกษาไว้ว่า ผู้มีการศึกษาสูงจะ เกือบคู่กับความเป็นประชาธิปไตย^๓ และทำให้เราทราบได้ว่า การศึกษาทำให้คนต้องการ มีส่วนรวมทางการเมืองเพิ่มขึ้น แต่จะมีส่วนร่วมในลักษณะใดย่อมขึ้นกับ เนื้อหาของสิ่งที่ศึกษา ด้วย

๔. ความคาดหวังของสังคม ในสังคมประเทศกำลังพัฒนา นักศึกษาจัด ตนเองเข้าในกลุ่มชนชั้นนำ และประชาชนก็คาดหวังว่านักศึกษาจะเป็นผู้ก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงในสังคมได้ ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนไม่อาจคาดหวังจากบุคคลกลุ่มอื่นว่าจะนำสังคม ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นที่พอใจของประชาชนได้ เนื่องจากประเทศกำลังพัฒนามักจะมี

^๑สำนักงานสารนิเทศ, รายงานโครงการสำรวจความคิดเห็นของประชาชน ๒๕๒๑, ๑ : ๔๐.

^๒Thinapan Nakata, The Problems of Democracy in Thailand : A Study of Political Culture and Socialization of College Student (Bangkok : Praepittaya, 1975), p. 187.

^๓Lipset, Political Man, p. 49.

^๔Ross Prizzia and Narong Sinsawasdi, Thailand : Student Activism and Political Change (Bangkok : Allied Printers U Chuliang Foundation Bldg., 1974), p. 73.

กลุ่มอิทธิพลจำกัดทั้งในด้านจำนวนและความสามารถในการต่อรองกับรัฐบาล เช่นในประเทศไทย กลุ่มข้าราชการโดยเฉพะอย่างยิ่ง ข้าราชการทหาร เป็นผู้กุมอำนาจรัฐ และกลุ่มธุรกิจกุมอำนาจทางด้านการเศรษฐกิจ ทั้งสองกลุ่มต่างก็ประสานประโยชน์กัน โดยกลุ่มอื่น ๆ เพิ่งจะเริ่มตนมีบทบาท เช่น สภาแรงงาน ประชาชนและกลุ่มที่ยังคอยพลังจึงต้องฝากความหวังไว้กับนักศึกษา ซึ่งถ้าประเทศไทยมีรัฐบาลประชาธิปไตย และมีสิ่งแวดล้อมที่ดี กลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ก็จะมีบทบาทมากขึ้น อันอาจจะทำให้กลุ่มต่าง ๆ ต้องฝากความหวังไว้กับนักศึกษาน้อยลง บทบาทของนักศึกษาจึงจะลดความสำคัญลง แต่ในสภาวะปัจจุบันนักศึกษายังสามารถแสวงหาศรัทธาและความคาดหวังจากประชาชนได้ และนักศึกษาก็ถือว่าตนจะต้องตอบสนองความปรารถนาของประชาชน อาทิ การเคลื่อนไหวคัดค้านการขึ้นค่ากระแสไฟฟ้าและน้ำประปาในกรุงเทพมหานคร เป็นต้น^๒

๕. ลักษณะเฉพาะของนักศึกษา นักศึกษาส่วนใหญ่เป็นคนหนุ่มสาว ซึ่งมีความสนใจต่อการเมืองสูงกว่าคนอายุมากที่เื่อมระอาต่อระบบการเมืองในอดีต และต้องรับภาระทางครอบครัว^๓ ลักษณะประการต่อมาของนักศึกษาก็คือ ส่วนใหญ่จะเป็นโสด และค่อนข้างจะมองโลกในลักษณะอุดมคติ เนื่องจากไม่ต้องผูกพันกับภาระการงาน ตำแหน่งหน้าที่ และการประกอบอาชีพ ทำให้นักศึกษาแสดงบทบาททางการเมืองได้อย่างค่อนข้างอิสระ โดย

^๑ จรูญ สุภาพ, "การวิเคราะห์กลุ่มผลประโยชน์ในฐานะกลุ่มอิทธิพลทางการเมือง," ใน การเมืองและสังคม ของโครงการเสริมความรู้ด้านการเมืองและสังคมในระบอบประชาธิปไตย คณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐), หน้า ๑๒๗.

^๒ มติชนรายวัน (๗ - ๘ พฤศจิกายน ๒๕๒๒).

^๓ สำนักงานสารนิเทศ, รายงานโครงการสำรวจความเห็นของประชาชน ๒๕๒๑,

ไม่ต้องกังวลถึงความมั่นคงแห่งสถานะของตน^๑ นอกจากนี้ นักศึกษายังมีการรวมกลุ่มกันอยู่
แล้ว ทำให้เกิดพลังกลุ่มและกล้าท้าทายอำนาจรัฐบาลตามหลักจิตวิทยา กล่าวคือ การรวม
กลุ่มกันจะทำให้อารมณ์และความคิดส่วนบุคคลถูกกลืนหายไปโดยความรู้สึกของหมู่คณะ มีความ
อ่อนไหว เชื่อง่าย และยอมตามการนำของผู้นำ การรู้สึกว่าการรวมกลุ่มของตนถูกทำร้ายหรือรังแก^๒
ความรู้สึกถูกพันในประวัติศาสตร์ของสถาบันก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ให้นักศึกษาต้องการมี
ส่วนร่วมทางการเมือง เช่นนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จะคุ้นเคยกับการมีส่วนร่วม
ทางการเมืองสูง^๓ และเหตุผลอีกประการหนึ่งก็คือ นักศึกษาเป็นกลุ่มคนที่มีความไม่พอใจ
กับการเมืองในอดีตและปัจจุบันอยู่เสมอ ทั้งยังเป็นกลุ่มที่อยู่ในเมืองใกล้ชิดกับการเมืองระดับ
สูงด้วย จึงมองเห็นขอบปรองและต้องการใช้ความสามารถแก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่^๔

ค. สรุปนักศึกษากับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

จากการศึกษาในคอนตัน จะเห็นได้ว่านักศึกษาเป็นกลุ่มชนที่มีบทบาททาง
การเมืองในหลายประเทศ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองส่วนใหญ่จะมีลักษณะที่ก่อให้เกิด
หรือพยายามก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางการเมือง อาทิ การลงนามระบอบสมบูรณา-
ญาสิทธิราช การต่อสู้เพื่อสกัดโซทรานแห่งลัทธิอาณานิคม การต่อสู้กับรัฐบาลเผด็จการเพื่อ
ประชาธิปไตย การเข้าร่วมการปฏิวัติเพื่อสร้างเผด็จการชนชั้นกรรมาชีพ และการต่อต้าน

^๑Prizzia and Sinsawasdi, Thailand : Student Activism and Political Change, p. 73.

^๒จินดา จินตนะเสรี (แปล), จิตวิทยาของการปฏิวัติ (กรุงเทพฯ: บุญชัยการพิมพ์, ๒๕๑๘), หน้า ๘๔ - ๘๕.

^๓Prizzia and Sinsawasdi, Thailand : Student Activism and Political Change, p. 8.

^๔สำนักงานสารนิเทศ, รายงานโครงการสำรวจความเห็นของประชาชน ๒๕๒๑,

รัฐบาลในประเด็นปัญหาต่าง ๆ โดยไม่ดึงกับก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างกว้างขวาง จะเห็นได้ว่าปกติแล้วนักศึกษามีแนวโน้มที่จะต่อต้านรัฐบาลมากกว่าให้การสนับสนุน ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาได้ทำให้นักศึกษาคาดหวังถึงสภาพที่ดีกว่าสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ และถ้ารัฐบาลสร้างความเปลี่ยนแปลงได้ไม่ทันความต้องการ นักศึกษาก็จะต่อต้านรัฐบาล

สำหรับปัจจัยที่ทำให้นักศึกษาต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น มีหลายประการ คือ (๑) ความมีฐานะดี โดยส่วนใหญ่เป็นคนชั้นกลาง (๒) การได้รับ world culture และแบบอย่างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาต่างประเทศ (๓) อิทธิพลของการศึกษา (๔) ความคาดหวังของสังคมที่มีต่อนักศึกษา และ (๕) ลักษณะเฉพาะของนักศึกษา อันได้แก่ ความเป็นคนหนุ่มสาว โสด การมองโลกในลักษณะอุดมคติ การรวมกลุ่มกันในเมือง การผูกพันกับประวัติการต่อสู้ของนักศึกษารุ่นพี่ และมีความไม่พอใจกับสภาพการเมืองและสังคมที่พบเห็นอยู่ จึงต้องการใช้ความรู้ความสามารถในการแก้ไขปัญหาของส่วนรวม

จากปัจจัยทั้ง ๕ ประการนี้ ทำให้นักศึกษาต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่เสมอ ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลไม่อาจแปรสภาพนักศึกษาส่วนใหญ่ให้เป็นชนชั้นต่ำ ไม่อาจปิดกั้น world culture ได้อย่างเด็ดขาด โดยเฉพาะในสังคมไทยซึ่งนักศึกษามีความตื่นตัวทางการเมืองขึ้นแล้ว ไม่อาจลบล้างอิทธิพลของการศึกษา เพราะแม้จะใช้การศึกษาสร้างความเป็นเผด็จการให้นักศึกษา แต่ก็ไม่อาจยับยั้งความต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองลงได้ นอกจากนี้ในสังคมที่ขาดกลุ่มผลประโยชน์ที่เข้มแข็งของประชาชน การจะให้ประชาชนเลิกฝากความหวังไว้กับนักศึกษาเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก นอกจากรัฐบาลจะทำตนให้เป็นที่ยังงของประชาชนได้เสียเอง และประการสุดท้าย การจะเปลี่ยนแปลงลักษณะเฉพาะของนักศึกษาก็เป็นสิ่งที่ทำได้ยากเช่นกัน ดังนั้นจึงน่าจะเชื่อได้ว่านักศึกษาจะต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่อไป ไม่ว่ารัฐบาลจะปรารถนาหรือไม่ก็ตาม